

קדיש ודבר שבקדושה

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: (במדבר כ, יב)

כוונה בקדיש

כתוב בשו"ע (או"ח נו, א) דיש לכוין בעניית הקדיש. וכתב הרמ"א שלא יפסיק בין יהא שמיה רבא למברך. (דלפירוש הראשון לא יפסיק בין שמיה לרבא, ולפירוש הר"י אין להפסיק בין רבא למברך). ולענות אותו בקול רם ולהשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש.

וכתב המשנ"ב כי אחז"ל כל העונה איש"ר מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו. ופירשו הראשונים דר"ל בכל כחו בכל כונתו ובכל איבריו, דהיינו שיאמרנה בלב ונפש ולא רק כמוציא שפתיו ולבו בל עמו. גם יכוין לשמוע הקדיש מפי הש"ץ כדי שידע על מה הוא עונה איש"ר, ואמן שאחר דאמירן בעלמא.

ועל מה שכתב המחבר לאומרו בקול רם כתב המשנ"ב (ס"ק ה) שע"ז מתעורר הכוונה, וע"י קול זה מתבטלים גזירות קשות, ומ"מ לא יתן קולות גדולות שיתלוצצו עליו בני אדם ויגרום להם חטא.

הגבהת קולו יותר מהמברך

וע"י בא"ר שמצטט לשון רבינו יונה כשמגביה קולו מתעורר הכוונה, אסל כתב הא"ר דמ"מ לא יגביה קולו יותר מן המברך. כוונתו לההיא דנפסק בשו"ע (או"ח קכד, יב) שהעונה אמן, לא יגביה קולו יותר מהמברך. אבל ממה שכתב המשנ"ב שלא יגביה קולו עד כדי שיתלוצצו עליו, משמע שפחות מזה מותר, אע"פ שמגביה קולו יותר מן המברך. אמנם הפרמ"ג (משבצ"ז א) כתב שהמחבר כתב ב' פירושים ב"כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו" האמור בשבת (קיט, ב), או בכל כוונה, או בקול רם, לכן יש לקיים שניהם. ומביא דברי הא"ר שלא יגביה קולו מהמברך, אבל כתב שבשבת ארמינן שהעונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו וכו' ויש ב' פירושים כנ"ל, א"כ לפי הפשט בכל כחו ע"כ שלא חיישינן למגביה קולו יותר מן המברך. ומסביר הפרמ"ג דיש לחלק בין אמן של שבח דלא יגביה יותר מהמברך, כדאמר בברכות (מה, א) גדלו לה' אתי ונרוממה לה' יחדיו (תהילים לד, ד), והיינו בשבחה, מה שאין כן ברכה בקשה. ועניית אמן יהא שמיה רבא, י"ל דמגביה יותר שרי, ובאמן יהא שמיה רבא אמן על בקשה הוא, שיהא זה בימינו מיד. אבל כתב דמכל מקום סתם אמרו (ברכות נג, ב) אמן יותר מהמברך.

גודל שכר עניית קדיש

ובספר פסקי תשובות מאריך במה שהפליגו מאוד חז"ל וזוה"ק בגודל שכר אמירת ועניית הקדיש בכוונה, כמובא בטור ובית יוסף ובפוסקים, ותמצית הדברים, שבזמן הגלות אין זכות קיום העולם אלא בזכות שבח זה. והמכוין בו ועונה בכל כוחו וכוונתו קורעין לו גזר דינו, ופותחין לו שערי גן עדן. ואפילו יש בו שמץ של עבודה זרה מוחלין לו. וניצול מחבלו של משיח (פי' הגר"א על תקוני זוהר). והוא סימן לאדם שהוא "גברא רבא באורייתא". והקב"ה שמח ומתעלה בעולמו, ומתעורר רחמים לפניו על בניו השרויים בגלותם. ונשבר כוחו של הסטרא אחרא. ואין כשבח זה לקרוע ולשבור מנעולים ושלשלאות ברזל ולבטל גזירות קשות, ולהעלות תפילות ישראל מעולם לעולם ולהמשיך השפע למטה. (וז"ל הב"י בשם הזוה"ק פרשת תרומה קכט, ב) תא חזי קדושתא דא לאו איהי כשאר קדושתא דאינון משלשין, אבל קדושה דא סליק בכל סטרינ לעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא, ותבר מנעולין וגושפנקי דברזלא וקליפין בישינן לאסתלקא יקרא דקב"ה על כלא, ואנן בעינן למימר ליה בלישנא דסטרא אחרא ולא תבא בחילא תקיף אמן יהא שמיה רבא מברך בגין דיתבר חילא דסטרא אחרא ואסתלק ביקריה יקרא דקב"ה על כולא, וכד אתבר בקדושתא דא חילא דסטרא אחרא קב"ה אסתלק ביקריה ואדכר לבנוי ואדכר לשמיה ובגין דקב"ה אסתלק ביקריה בקדושתא דא איהו בעשרה ובלישנא דא על כרחיה דסטרא אחרא אתכפייא ואתבר חיליה ואסתלק יקרא דקב"ה ותבר מנעולין וגושפנקין דשלשלאי תקיפין וקליפין בישינן ואדכר קב"ה לשמיה ולבנוי זכאין אינון עמא קדישא דקב"ה יהב לון אורייתא קדישא למזכי בה לעלמא דאתי. ומכאן יש להתבונן כמה יש לכוין בקדיש וכמה יש להשתדל לענות אותו והכי מוכח עוד שם בפרשה הנזכרת (קסו). שכתב וזה לשונו ובגין דחמינא ליה יומא חד דדלג מאגרא חדא למשמע קדיש בהדי ציבורא סליק ברעותי למיסב ליה ברתי נפקו ציבורא מבי כנישתא ויהיבנא ליה ברתי דאמינא בדלוגא דא

למשמע קדיש גברא רבא איהו באורייתא: וכל העונה אמן בעולם הזה זוכה לומר אמן בעוה"ב בגן עדן, ועקב גודל שבח זה נתקנה בלשון ארמי כדי שלא יבינו המלאכים ויקטרגו.

ותועלת רבה בשבח זה להציל נפש המת מדינה של גיהנום ולהכניסו לגן עדן ולהעלותו ממדרגה למדרגה, ועל כן יזהר הבן לומר קדיש בשנת האבילות על פטירת אביו ואמו, וביום היאר צייט, ואם אינו עושה כן הרי זה מזלזל במצות כיבוד אב ואם.

איש"ר או קדושה

ועי' במג"א בשם באר שבע (סי' לא) מדאיבעיא להו בגמ' (ברכות כא, ב) מהו שיפסיק לומר יש"ר (באמצע שמו"ע), ואלו למודים ולקדושה פשיטא להו דלא מפסיק, ש"מ דיש מצוה טפי בעניית איש"ר מקדושה ומודים. אבל כתב המג"א דמ"מ אם יש שני בתי כנסיות לפניו, באחד מגיעים לקדושה, ובאחד לקדיש שאחר י"ח ילך ויענה קדושה, כי שם ישמע ג"כ קדיש שאחר התפלה.

וכתב הפרמ"ג א"כ כששומע שתייהם כאחד, כמו בקהלות גדולות בעזרה כמה מנינים, או בכותל המערבי, י"ל אמן יהא שמיה רבא.

ועי' במשנ"ב (קכה, ח) בשם האחרונים שאע"פ שעניית איש"ר הוא עדיפא מקדושה, מ"מ אם כבר שמע קדיש, וקדושה לא שמע עדיין, ונזדמן לו לענות קדיש וקדושה מוטב שיענה קדושה כדי לצאת ידי חובה.

וכתב המשנ"ב (ס"ק ו) שאסור להפסיק באמצע איש"ר כששומע קדושה ולהיפך צ"ע. אמנם לקמן (שם) הביא מה שכתב הפמ"ג שאם התחיל קדושה ובאמצע שמע קדיש, מסתברא דלא יפסיק לענות איש"ר אלא גומר קדוש ג"פ עד כבודו, ואם שומע אז יאמר איש"ר.

דיבור בשעת אמירת קדיש

ממשיך המשנ"ב דכ"ש שצריך לזהר מאד ומאד שלא להשיח באמצע קדיש או קדושה, וכדאיתא במסכת דרך ארץ דר' חמא אשכחיה לאליהו בכמה אלפי גמלים טעונים אף וחימה לשלם לאלו. וכל המדבר באלו המקומות עליו הכתוב אומר "ולא אותי קראת יעקב". וכתוב בספר חסידים מעשה בחסיד אחד שראה לחסיד אחר במותו ופניו מוריקות, א"ל למה פניך מוריקות, א"ל מפני שהייתי מדבר בשעה שהש"ץ היה אומר ויכולו וברכת מגן אבות וביתגדל. ובספר מטה משה (סימן תי"א) הביא בשם מדרש שחכם אחד נתראה לתלמידו בחלום וראה התלמיד שהיה לו כתם במצחו, וא"ל מפני מה אירע לך כך א"ל מפני שלא הייתי נזהר מדבר כשהחזן היה אומר קדיש. ואפילו להרהר בד"ת אסור בשעה שהחזן אומר קדיש מפני שצריך לכוין הרבה בעניית הקדיש. ואין חילוק בין קדיש על תנ"ך או אגדה או משניות.

זמן חליצת תפילין

כתוב בשו"ע (או"ח כה, יג) נהגו העולם שלא לחלוץ תפילין עד אחר קדושת ובא לציון (ישעיה מז, יא). ויש מי שכתב על צד הקבלה שלא לחלוץ עד שאמר בהם שלש קדושות וארבע קדישים, דהיינו לאחר קדיש יתום, והכי נוהגים המדקדקים. וכתב המשנ"ב (ס"ק נו) דיש כאן טעות סופר ובאמת צ"ל ג' קדישים וד' קדושות, כי ברכו את ה' נחשב חדא, שהיא דבר שבקדושה, וקדושת שפה ברורה (קדושה דסידרה) שניה, וקדושת העמידה, וקדושת ובא לציון. ושלשה קדישים הוא חצי קדיש שקודם ברכו, וחצי קדיש שאחר תפילת שמו"ע, וקדיש שלם שאחר ובא לציון. ומ"מ משמע מפמ"ג ושאר אחרונים דבמקומות שנוהגים לומר קדיש יתום בכל יום אחר עלינו, טוב שלא לחלוץ עד אחר קדיש יתום.

קיפול התפילין בשעת הקדיש

ממשיך המשנ"ב שאנשים שנוהגין לקפל הטלית ותפילין ולהניחן בתיקן בעת אמירת קדיש לא יפה הן עושין, דמאוד יש לכוון בעניית איש"ר כמבואר לקמן (סימן נ"ו), ואיש"ר הוא עוד במדרגה גבוה יותר מקדושה, כמבואר שם במג"א סק"א, ובודאי לא גרע משאר ברכות דרבנן דאסור לעשות אפילו תשמיש קל בשעה שהוא מברך, כמבואר לקמן (סימן קצ"א במג"א סק"ב). משמע שהקפידה בכל הקדיש, שהרי מבסס דבריו על ההיא דלקמן דמאוד יש לכוון

בעניית יש"ר, ושם הרי כתב שיכוין לשמוע הקדיש מפי הש"ץ כדי שידע על מה הוא עונה איש"ר ואמן שאחר דאמירן בעלמא. ובעו"ה הרבה נכשלים בזה.

עמידה בקדיש

כתב הרמ"א בדרכי משה (סוף סימן נ"ו) שמהרי"ל לא היה עומד בקדיש וברכו, אך כל קדיש שתפסו מעומד, היה נשאר עומד עד שסיים לענות אמן יהא שמיה רבה. והמנהג לעמוד, וכן כתב בהגהות מרדכי פרק תפלת השחר, דאיתא בירושלמי, קום כי דבר ה' אליך, (שופטים ג, כ), מכאן אמר רבי אלעזר שכאשר עונים הצבור אמן יהא שמיה רבה וכל דבר שבקדושה צריכים לעמוד על רגליהם ע"כ. וכן כתב הרמ"א (או"ח נו, א) וז"ל ויש לעמוד כשעונים קדיש וכל דבר שבקדושה. ועי' במשנ"ב (ס"ק ז) דיש לעמוד עד אחר שסיים איש"ר, וי"א שיש לעמוד עד אמן שלאחר יתברך וכו' ואמרו אמן. משמע שיותר מזה אין ענין.

אמנם בבאר היטב הביא בשם ספר כוונות דהאר"י, וז"ל מה שנראית מהירושלמי שצריך לקום בעניית איש"ר טעות הוא, כי אינו מהירושלמי ממש רק חכם אחד עשאה. אמנם המג"א כתב דמש"כ שט"ס הוא בירושלמי, היינו שמביא שנאמר "קום כי דבר ה' אליך", ובאמת לא כתיב כך, רק "ויקם מעל הכסא", משמע שמעצמו קם, וכבר תירץ זה ביונת אלם מדקם ש"מ שצוהו לעמוד ע"ש. ועוד אפילו קם מעצמו יש לנו ללמוד ק"ו ומה הוא שהיה נכרי קם לדבר השם, ק"ו אנחנו עמו. וכדומה שהכי איתא במדרש **לכן אין להקל**. ובמחצית השקל העיר דמהיאי דסנהדרין (ס, א) לא משמע כן, דתנן התם בגמר דין של המגדף היה הגדול שבעדים צריך לומר לפני הסנהדרין את השם אשר גידף, ותנן שהדיינים עומדים אז על רגליהם, ואייתא רביה מקרא הנ"ל דכתיב "ויקם מעל הכסא", והלא דברים קל וחומר מה עגלון מלך מואב שהיה גוי כו' עמד, ישראל כו' על אחת כמה וכמה. משמע דאהוד לא צוהו, מדלא הביא רביה מדברי אהוד, ואפשר דבזה חולק הש"ס דידן עם הירושלמי.

ממשיך הבאר היטב, ובכוונות איתא שם הג"ה וז"ל מה שמורי ז"ל היה נוהג הוא כי בכל הקדישים של אחר העמידה דשחרית מנחה ערבית היה נשאר עומד. ובשל תקבל ושל חזרת ס"ת היה עונה ואח"כ היה יושב ע"ש. ומהר"י סרוק ז"ל כתב דבקדיש ערבית של שבת יש לעמוד.

וכתב המשנ"ב וז"ל וי"א שא"צ לעמוד אלא שכל קדיש שתופסו מעומד כגון לאחר הלל לא ישב עד שיענה אמן יש"ר, ויש לחוש לדברי המחמירים. ויש ללמוד ק"ו מעגלון מלך מואב שהיה נכרי וקם מעצמו מעל כסאו לדבר ד' כ"ש אנחנו עמו.

עמידה בשעה קריאת התורה

איתא בשו"ע (או"ח קמו, ד) א"צ לעמוד מעומד בעת שקורין בתורה, וכתב הרמ"א דיש מחמירין

ועומדין, וכן עשה מהר"ם. ועי' במשנ"ב (ס"ק יט) שהפר"ח והגר"א כתבו שהעיקר כסברא הראשונה, וכן נהגו. והב"ח (סי' קמ"א) כתב דגם המהר"ם מודה דמדינא שרי, אלא דס"ל דראוי להדר ולעמוד מפני שצריך האדם להעלות בדעתו כששומע הקריאה מפי הקורא כאלו קבלה אותה שעה מהר סיני, ובהר סיני היו כל ישראל עומדין, כדכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו'. ומי שהוא איש חלש וקשה לו לעמוד, ועי"ז אין דעתו מיושבת לכוין היטב לקול הקורא יש לו לישב, משמע שבלא"ה יש לעמוד.

עמידה בשעת ברכו

וכתב המשנ"ב שבשעת אמירת ברכו, וענית ברוך ה' המבורך לעולם ועד לכו"ע צריכין לעמוד זהו דבר שבקדושה. וכן הביא בשו"ת יחוה דעת בשם הרמ"ע מפאנו (סימן צ"א) שאף כשעולים לספר תורה אומרים ברכו את ה' המבורך, צריכים העם לעמוד כשעונים ברוך ה' המבורך לעולם ועד, וכמו שאמרו בירושלמי שבכל דבר שבקדושה צריכים לעמוד על רגליהם.

עוד הביא דברי הגר"ש קלוגר בשו"ת שנות חיים (סימן פ"א) שכתב להוכיח שצריכים לעמוד בדברים שבקדושה, ממה שאמרו במדרש רבה פרשת בלק (פרשה כ סימן כ), "קום בלק ושמע", אין אתה רשאי לישב בדברי המקום נאמרים ע"כ. ודחה היח"ד את הראיה ששם כיון שהנבואה נאמרה במיוחד בשבילו, היה מחוייב לעמוד לכבוד ה'.

ובלאו הכי העיר לנכון בשו"ת יהודה יעלה אסאד (סימן י"א) ממה שאמרו במדרש שם, שבלק אמר לו מה דיבר ה' כמהתל ומשחק בו, לפיכך נתכוון בלעם לצערו, ואמר לו קום בלק ושמע, וכפירוש רש"י (במדבר כג, יח) ע"ש.

עוד הביא דברי החיד"א בספר טוב עין (סימן יח אות לב), שהביא הגהה כתיבת יד לרב אחד, שכתב, הרמ"א בדרכי משה כתב בשם המרדכי מהירושלמי, שצריך לעמוד בדברים שבקדושה, וכן נוהגים בכל תפוצות ישראל. וחדשים מקרוב באו ונהגו שלא לעמוד בברכו, ואומרים שיש להם טעם על פי הסוד, ואני אומר, **בסודם אל תבוא נפשי וכו'**, והרי כן מבואר בתשובת הרמ"ע (סימן צ"א), שכתב על פי הירושלמי הנ"ל, שאף בשעה שהעולים לתורה אומרים ברכו את ה' המבורך, חייבים השומעים לעמוד ולענות ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ועל אותם שאינם עומדים כתב, השם הטוב יכפר בעדם. וידוע שהרמ"ע היה מקובל אלהי ואמיתי, ומקובלי דורנו אינם חשובים לפניו כקליפת השום.

וכתב על זה החיד"א, "ועמו הסליחה", כי מקובלי הדור חיים הם מפי רבינו האר"י, ומפי תלמידו עיר וקדיש מהרח"ו כמבואר בשער הכוונות (הנ"ל). וכן כתב בספר פרי עץ חיים שסידר הרב הקודש מהר"ם פאפיראש, ומה לו להרב הכותב הנ"ל להטיח דברים. ואין ספק שגם הרמ"ע אילו ידע דברי האר"י הנ"ל, היה עונה אמן בכל כחו עכ"ל.

ועיין בספר עוד יוסף חי (פרשת ויחי אות י') שבעיר בגדאד היו נוהגים רוב המון העם לקום מעט כשאומר השליח צבור ברכו את ה' המבורך, ולא מצא מנהג זה בשום ספר ע"כ.

ולמעשה הסכימו כל גדולי האחרונים הספרדים כדברי האר"י ז"ל, שאין צריך לעמוד בקדיש אלא אם כן תפסו מעומד. ומכל מקום מנהג אחינו האשכנזים "היוצאים ביד רמ"א", לעמוד בשעת הקדיש וברכו. וכן דעת גדולי האחרונים האשכנזים.

מסכם הגרע"י שמצד הדין אין חיוב לעמוד בקדיש וברכו, וכן מנהג הספרדים ועדות המזרח שלא לעמוד בקדיש. ורק אם תפסו הקדיש כשהוא עומד, אינו יושב עד שיסיים עניית אמן יהא שמייה רבה, עד דאמירן בעלמא, ואחר כך ישב. ובליל שבת נהגו לעמוד בקדיש וברכו שלפני תפלת ערבית, מפני שאז מקבל עליו תוספת שבת וכמו שכתב מהרח"ו בסידורו. ומנהג אחינו האשכנזים לעמוד תמיד בקדיש וברכו. **וספרדי שמתפלל עם אשכנזים, נכון שיעמוד אתם בעת הקדיש וברכו.**

והיות ש"מנהג האשכנזים" לקום בשעת "ברכו", לכן רע עלי המעשה שרבים וטובים לא מקפידים לעמוד בשעת אמירת ברכו של קריאת התורה, ויש כאלה שמזיזים קצת את הגוף, ואיני יודע מה זה, שזה לא קימה, וגם אפילו לא "הידור".

עניית יהא שמייה רבה באמצע שמו"ע

כבר הזכרנו דברי הגמ' שאין עונים יש"ר באמצע שמו"ע. אמנם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ח סימן י) הביא שכמה ממחברי זמנינו יצאו לדון ולהורות דמותר לענות יש"ר בברכת שמע קולנו, מכיון דקיי"ל דשואל אדם כל צרכיו בשומע תפלה, ולא תהא כהנת כפונדקית, דאם על צרכי הגוף העכור מותר לו להפסיק בשומע תפלה מכש"כ על העיקר הגדול שכל עיני ישראל מצפות לזה בודאי מותר לו להפסיק. ועפי"ז הוסיפו לומר שגם כשעומד בברכת מודים ב"על כולם יתברך ויתרומם שמך מלכינו", ג"כ צריך לענות עם הצבור יהא שמייה רבא, דהרי הוא מעין הברכה שאומר.

וכתב הצי"א שכבר התעורר על כך בספר אשל אברהם (או"ח סי' ק"ד) וכתב וז"ל: מה שאין לענות איש"ר בתוך התפלה, גם שבשומע תפלה מוסיפין בקשות לא פלוג רבנן. גם שיש אומרים שאין להוסיף בקשה על רבים, לזאת נכון גם כן שלא לענות איש"ר מצד בלבול הדעת, ומצד לא פלוג אין לו לענות גם כשמוסיף בקשות לרבים בשומע תפלה. הרי שלהגאון בעל דעת קדושים היה פשוט לו דאין לענות איש"ר בשומע תפלה, ובדבריו חתר רק למצוא סברא למה שאין לענות והסביר טעמו של דבר משום לא פלוג רבנן, והיינו דר"ל דבהיות שקבעו רבנן בדבריהם שאין להפסיק באמצע שמו"ע לאיש"ר לא נתנו רבנן דבריהם לשיעורין וקבעו שאין להפסיק בשום ברכה של שמו"ע ואפילו לא בשומע תפלה.

והמקור לכך הוא הסוגיא דברכות (כא, ב) דאיתא התם ודכולי עלמא מיהת מפסק לא פסיק (תפלתו לקדושה לענות עם הצבור וכן למודים - רש"י), איבעיא להו מהו להפסיק ליהא שמו הגדול מבורך, כי אתא רב דימי אמר ר' יהודה ור"ש תלמידי דרבי יוחנן אמרי לכל אין מפסיקין חוץ מן יהא שמו הגדול מבורך, שאפילו עוסק במעשה מרכבה פוסק

ולית הלכתא כותיה. והרי הדין של מפסק לא פסיק לקדושה ולמודים, וכן ה"לכל אין מפסיקין" המדובר גם בהיכא שעומד בשומע תפלה שג"כ אין מפסיקין להם, וא"כ מינה שגם כשמסיקה הגמ' דלית הלכתא כוותיהו דר"י ור"ש אלא שכלול ב"המפסק לא פסיק" וב"להכל אין מפסיקין", גם יהא שמו הגדול וגו', שג"כ אין מפסיקין לו, ר"ל שגם לזה אין מפסיקין בשום גוונא גם כשעומד בשומע תפלה או במודים, ופשוט.

וזהו שנפסק בטור וש"ע (או"ח קד, ז) דאינו פוסק לאמן יהא שמיה רבא וגו', ובטור כתוב זה בלשון ואינו פוסק לאמן יהא שמיה רבא וכו' ולא לקדושה וקדיש, ובשו"ע כתוב בלשון אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה, והצד השוה שבהן ששניהם סתמו בזה וגם כללו אותו עם דין הפסיקה לקדושה, ומשמע דהיינו בכדי לאשמיענו בזה דבשום מקום אין מפסיקין לאיש"ר לרבות גם בשומע תפלה דומיא דקדושה וכו'.

עוד הביא שם שמצא בספר צדקת הצדיק (על שינוי הנוסחאות בכתיבת סת"ם) ובסוף הספר מביא שראה בספר כ"י הנקרא בשם ככרא דנרד מהגר"מ פרידמן ז"ל ממעזריטש שדן בשאלה זו במי שעומד בברכת את צמח בזמן שאומרים קדיש והגיע לעניין איש"ר, דאולי יענה עם הציבור באמצע הברכה יש"ר, ואין בזה הפסק, משום דרשאיין להוסיף בכל ברכה מהאמצעיות מעין אותה ברכה, ויש"ר הוי מעין ברכת את צמח, וכן אם עומד בברכת שומע תפלה, אולי יענה עם הציבור יש"ר משום דרשאיין להוסיף בברכת ש"ת מעין כל תפלה, ויהש"ר הוי תפלה. ופנה בשאלתו זאת להגאון ר' יצחק אלחנן ז"ל מקאוונא, והשיב דאסור להפסיק, והגאון ר' חיים ברלין ז"ל ענה לו בשם אביו הנצי"ב ז"ל שקשה להורות בזה למעשה להפסיק בתפלת י"ח לעניית איש"ר, ולא טובים אנחנו מרבתינו הרשב"א ז"ל שכתב בתשובה, כי לולא שאמר הגאון ז"ל שהמתפלל בשעה שש"ץ עובר לפני התיבה יכול לומר עמו מלה במלה לא היה בנו כח לומר כן, ומה כחנו ומה גבורתינו נגד הרשב"א ז"ל, וע"ז אמרו וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה לחדש דבר מדעתנו בזה. ובמכתב אחר כותב לו הנצי"ב ז"ל שלא התירו לשאול בין צרכי יחיד בין צרכי רבים אלא לצורך ענין שנתחדש בשעתו, אבל לא בקשה תמידית עיין שם.

[ויעיין בערוה"ש (ק"ט, ב) מה שמרעיש עולמות על אלה שמוסיפים תפלה קבועה תמידית בשמ"ע זהו העזה יתירה וחוצפה כלפי אנשי כנה"ג ע"ש].

הרי לנו דגאון ופוסק הדור של הדור הקודם פסק את פסקו בזה בסכינא חריפא דאסור להפסיק, וכן סברו בפשיטות כן אב ובנו הגאון הנצי"ב ז"ל והגר"ח ברלין ז"ל, וע"פ שנים ושלישה עדים גדולים אלה יקום דבר. והמשנה ידו על התחתונה וראוי לו לחוש לקילקול נוסח התפלה שקבעו לנו אנשי כנסת הגדולה ולעירוב פרשיות.